

Två förorter

Ulf Borelius

TWO SUBURBS. The multidisciplinary research project *Suburbia and School* focuses the relation between the practices of normalisation in school and the local social context. It consists of a case study of two public comprehensive schools in the districts of Älvdalen and Bergsgärdet in the municipality of Strandholmen. Apart from introducing the articles included in this presentation, the purpose of this text is to briefly analyze the local social context in which the two cases/schools exist. It is based on data from interviews, emails, digital and printed documents, official statistics, and (participant) observations. The analytical frame is inspired by Pierre Bourdieu's concepts of field, capital, and habitus. The main point of the article is that the districts of Älvdalen och Bergsgärdet occupy positions at the bottom of the urban hierarchy of districts in Strandholmen, and that they are characterized by segregation and multidimensional poverty.

Keywords: field, capital, habitus, multidimensional poverty, municipal housing companies.

Strandholmen är en segregerad kommun. Det betyder i korthet att grupper som intar skilda positioner i det sociala rummet även bor och lever åtskilda i det fysiska rummet. Denna åtskillnad och uppdelningen av det fysiska rummet i hög- respektive lågstatusområden är i själva verket en sorts inkarnation av det sociala rummet (jämför Bourdieu 1999, 1992).¹ De penningstarka och välutbildade nära det sociala rummets topp tenderar att bo i vissa områden medan de ekonomiskt mindre bemedlade och lågutbildade nära det sociala rummets botten tenderar att bo i andra. De välbärgade högstatusområdena har en mycket låg andel utlandsfödda medan den omvända situationen råder i de fattigare områdena med låg status. Segregationen i Strandholmen har således såväl en socio-ekonomisk och utbildningsmässig som en etnisk dimension.

Ulf Borelius är doktorand på Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, Box 720, 405 30 Göteborg. E-post: Ulf.Borelius@kultur.gu.se.

Älvdalen och Bergsgärdet är två lågstatusområden i Strandholmen. De kommunala högstadieskolorna i respektive område utgjorde två *case* i forskningsprojektet *Omvärlden och skolan*, som under åren 2006–2008 finansierades av Vetenskapsrådet, för att studera relationen mellan skolans ”normaliseringspraktiker” (Öhlund 1997) och den lokala förortskontexten. Studiens fokus var dels hur skolan förhåller sig till den lokala sociala verkligheten, dels lärande och kunskapsproduktion i de ungas egna, och i förhållande till skolan oberoende, gemenskaper.

Syftet med denna text är att ge en introduktion till de följande artiklarna om skolan i Älvdalen och Bergsgärdet och att kort analysera den sociala kontext i vilken skolorna verkar. Det skall redan nu sägas att såväl Älvdalen som Bergsgärdet präglas av boendesegregation och mångdimensionell fattigdom. Detta trots att staten, kommunen och de lokala kommunala bostadsbolagen har gjort omfattande försök att vända utvecklingen i områdena.

Material, metod och analytiska redskap

Underlaget till artikeln består av 2 intervjuer med lokala kommunala tjänstemän, 4 intervjuer med tjänstemän i ett av de två lokala bostadsbolagen, 1 intervju med en medlem i ett av bostadsbolagens styrelse, 2 intervjuer med en av rektorerna på en av de två skolor som utgör studiens *case* och 1 intervju med en av skolvårdarna på samma skola. Alla intervjuer förutom en av intervjuerna med rektorn bandades. Intervjun med skolvärden var den enda som inte transkriberades. I underlaget ingår även e-brev från framför allt tjänstemän på de två bostadsbolagen, officiell kommunal statistik och webbsidor och officiella dokument från kommunen och de båda bostadsbolagen. Därtill ingår (deltagande) observationer från två aktiviteter som ett av bostadsbolagen organiserar för sina hyresgästers ungdomar.

De analytiska redskap som används i artikeln är den franske sociologen Pierre Bourdieus tre begrepp: fält, kapital och habitus. Dessa har valts för att de gör det möjligt att studera den sociala verklighetens mångdimensionalitet och praktikers mångdimensionalitet och mångfunktionalitet (jämför Bourdieu 2005).

Olleryds framväxt

Bostadsområdena Älvdalen och Bergsgärdet ligger i sydvästra Strandholmen, i ett område som heter Olleryd. I likhet med övriga Olleryd byggdes de främst för arbetarklassen (Bourdieu 1992)², det vill säga

de grupper som intar positionerna i det sociala rummets nedre region, under slutet av sextioalet och början av sjuttioalet. Med en profil som domineras av rader av likartade flerfamiljshus liknar de många andra storstadsförorter i Sverige som blev till vid samma tid.

Bostadsbyggandet i Olleryd var en del av det så kallade miljonprogrammet som syftade till att det skulle byggas en miljon nya bostäder i Sverige under perioden 1965–1974. Massproduktionen av bostäder förutsatte en industrialisering av byggprocessen. Flerfamiljshusen i Olleryd såväl som i övriga miljonprogramsområden byggdes därför med prefabricerade betongelement. Byggmetoden innebar att husen fick närapå enhetliga lägenheter. I den mån de skilde sig från varandra var det främst på grund av storleken och antalet rum (jämför Emanuelsson 1995, Bohm–Franzén 1988).

De massproducerade bostäderna i Olleryd stod, och står fortfarande, i ett motsatsförhållande till de arkitektritade och hantverksproducerade villorna i områden som Hedås och Frejsala. De senare hade genom sin knapphet och originalitet en distinktionskraft som gjorde dem attraktiva för helt andra och mer resursstarka sociala skikt än de som flyttade till de sydvästra kommundelarna (jämför Bourdieu 2005).³

Olleryd blev aldrig den mönsterstadsdel som politikerna och stadsplanerarna tänkt sig. Området kom istället tidigt att förknippas med dålig social och kommersiell service, höga hyror och sociala problem. Detta bidrog till att Olleryd, i likhet med andra miljonprogramsförorter i periferin av de svenska storstäderna, tidigt stigmatiserades. Även Älvdalen och Bergsgärdet, som är en del av Olleryd, drabbades av detta öde.

Älvdalen och Bergsgärdet

Bostadsområdena Älvdalen och Bergsgärdet har många likheter med varandra. Inte minst gäller det bostadsstrukturen, ägarstrukturen av bostäder och befolkningens storlek och struktur.

Älvdalen ligger cirka 8 kilometer från Strandholmens centrum. Bebyggelsen domineras av flerfamiljshus med hyresrätter. Totalt finns det cirka 2 300 hyreslägenheter, vilka samtliga ägs och förvaltas av det kommunala bostadsbolaget AB Älvdalens bostäder. Bolagets bostadsbestånd utgör cirka 90 procent av bostäderna i Älvdalen.

Bergsgärdet ligger cirka 12 km sydväst om Strandholmens centrum, i den sydligaste delen av Olleryd. Det mesta av bostadsbebyggelsen består av flerfamiljshus med hyresrätter. I likhet med Älvdalen ägs och förvaltas samtliga hyreslägenheter av ett kommunalt bostadsbolag: Bergsgärdets bostäder AB. Bolaget äger cirka 2700 lägenheter, eller cirka 86 procent av alla bostäder i Bergsgärdet.

I såväl AB Älvdalens bostäders som Bergsgårdets bostäders bostadsbestånd finns det en stor övervikt av mindre lägenheter. Tvåor och treor dominerar kraftigt. Så har till exempel Bergsgårdets bostäder AB 20 femmor och sexor, vilket motsvarar 1 procent av lägenhetsbeståndet (e-brev till författaren från Bergsgårdets bostäder AB 2008–10–01).

De boende

I dag bor det drygt 7 300 personer i Älvdalen och 7800 i Bergsgärdet. Det har dock inte alltid bött så här många personer i de två områdena utan folkmängden har varierat kraftigt under åren.

Båda områdena har en förhållandevis ung befolkning. Runt 40 procent av invånarna i Bergsgärdet och 45 procent i Älvdalen är under 24 år. Motsvarande siffra för Strandholmens kommun är cirka 30 procent. Andelen familjer med tre eller fler barn är också mycket större i Älvdalen och Bergsgärdet än i Strandholmens kommun i allmänhet (Officiell statistik från Strandholmen 2009).

En majoritet av de boende i Älvdalen (60 procent) och Bergsgärdet (59 procent) är födda utomlands, ofta utanför Europa. Detta skall jämföras med att bara en dryg femtedel av hela Strandholmens befolkning har ett annat födelseland än Sverige (Officiell statistik från Strandholmen 2009).

Invånarna i Älvdalen och Bergsgärdet intar generellt sett låga positioner i det sociala rummet och livet präglas för många av en *mångdimensionell fattigdom*. Mer konkret innebär det att de boende i allmänhet har ett litet innehav av såväl ekonomiskt kapital som kulturellt kapital och socialt kapital.⁴ Många utlandsfödda har ett kulturellt kapital som är ackumulerat utomlands, exempelvis en akademisk utbildning, men långtifrån alla lyckas konvertera det till ett gångbart och erkänt kulturellt kapital i Sverige. Vidare innebär inte det ringa innehavet av socialt kapital att man saknar sociala kontakter eller vänner, bara att det är ovanligt att man är medlem i vad som i den etablerade sociala ordningen är viktiga sociala nätverk. Till dessa aspekter av den mångdimensionella fattigdomen måste man också, med tanke på den stora andelen personer i Älvdalen och Bergsgärdet som är födda utomlands, lägga den oroande utvecklingen där viss etnisk (och religiös) tillhörighet verkar utgöra ett negativt symboliskt kapital, vilket ibland diskuteras i termer av rasifiering (de los Reyes-Molina 2003). Den etniska (och religiösa) tillhörigheten förvandlas i dessa fall till ett stigma (Goffman 1972) som man ständigt bär med sig och som påverkar livet i Sverige negativt, bland annat ens möjligheter på arbets- och bostadsmarknaden.

Livssituationen i de båda bostadsområdena kan kortfattat beskrivas på följande vis: Den officiella arbetslösheten i Älvdalen är 8 procent och i Bergsgärdet 7 procent. I Strandholmen i stort är den dock bara 3 procent. Hela 26 procent av familjerna i Älvdalen och 22 procent av familjerna i Bergsgärdet har socialbidrag, medan endast 6 procent av familjerna i Strandholmen har det.⁵ I Älvdalen har 34 procent och i Bergsgärdet 31 procent av de boende mellan 25 och 64 år grundskola som högsta utbildning. Motsvarande siffra för hela Strandholmen är 13 procent. (Även andelen personer mellan 25 och 64 år utan officiell utbildning är klart högre i de båda bostadsområdena: 6 procent i Älvdalen och 7 procent i Bergsgärdet, jämfört med 2 procent i Strandholmen i allmänhet.) Medelinkomsten i Älvdalen är 55 procent och i Bergsgärdet 62 procent av medelinkomsten i Strandholmen (Officiell statistik från Strandholmen 2009). Mot bakgrund av dels de många unga och andelen stora familjer, dels bostadsbeståndets struktur, med en övervikt av tvåor och treor, ligger det dessutom nära till hands att misstänka att det finns problem med trångboddhet i såväl Älvdalen som Bergsgärdet.⁶ Dock förs det inte någon statistik över trångboddhet i Sverige. Det går därför inte att dra någon säker slutsats om trångboddhet i de båda områdena.

Storstadssatsningen

Storstadssatsningen var en nationell (och kommunal) satsning på så kallade utsatta förortsområden i storstäderna. Den negativa utvecklingen i dessa områden analyserades i ett flertal studier, först inom den så kallade Storstadsutredningen (Slutbetänkande SOU 1990:36) och senare inom Storstadskommissionen (Slutbetänkande SOU 1998:25). Den dåvarande socialdemokratiska regeringen beslutade mot bakgrund av dessa studier om en ny och sammanhållen politik för storstäderna. De övergripande målen för denna politik var att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för tillväxt och att bryta den sociala och etniska segregationen (Prop. 1997/98:165). Politiken materialiserades delvis i en satsning på storstäders utsatta förortsområden genom de så kallade Lokala utvecklingsavtalen. Satsningen följde på en liknande men integrationspolitiskt motiverad satsning på ett mindre antal bostadsområden som skulle fungera som nationella exempel på hur man kan skapa en varaktig förbättring av situationen i utsatta områden (Prop. 1997/98:16).

Bostadsområdena Älvdalen och Bergsgärdet deltog i såväl Nationella exempel som de Lokala utvecklingsavtalen. De metoder och strategier som användes i arbetet med att vända den negativa ut-

vecklingen i respektive område skilde sig i väsentliga avseenden från varandra. Dessa skillnader motiverades delvis med att det i områdena rådde olika förutsättningar för förnyelsearbetet, till exempel hade de olika befolkningsammansättning (Strandholmens kommunstyrelse 1998, s 3). Men det var också något som uppmantrades av kommunledningen, som satte ”stort värde i att erbjudas möjligheten att parallellt genomföra, följa och lära av arbetet i de två områdena” (Strandholmens kommunstyrelse 1998, s 3).

De lokala bostadsbolagen

De kommunala bostadsbolagen Bergsgärdets bostäder AB och AB Älvdalens bostäder har vid sidan av kommundelsnämnderna varit de viktigaste aktörerna i förnyelsearbetet i Bergsgärdet och Älvdalen, såväl under som efter Storstadssatsningen. Bolagen som bildades 1997 respektive 1999 har i uppdrag att äga och förvalta kommunens bostadsbestånd i respektive område, och bara där, samt att aktivt bidra till områdenas utveckling.

En viktig målsättning, men inte den enda, för Älvdalens och Bergsgärdets bostäders förnyelsearbete och i arbetet med att bryta segregationen har varit att attrahera nya och mer resursstarka grupper till områdena och att de redan resursstarka boende skall stanna kvar i större utsträckning. För att uppnå detta har man valt att försöka anpassa sin produkt efter vad man uppfattar som de attraktiva gruppernas smak.

Smaken definieras i skillnaden och motsättningen till andra smaker och ligger till grund för utvecklingen av särskiljande livsstilar och praktiker. Den har sin grund i vad Bourdieu kallar för habitus som är förkroppsligade system av dispositioner och den enande principen bakom de val vi gör och de föreställningar vi har om vad som är möjligt och omöjligt, tänkbart och otänkbart, önskvärt och misshagligt etc. Habitus bestämmer såväl vad vi ser som hur vi upplever och värderar det vi ser. Den är en produkt av ens position i det sociala rummet, vilken alltid implicerar specifika existensvillkor, och den bana man tagit genom detta rum för att komma dit (Bourdieu 1992). Hur hyresgäster och potentiella hyresgäster ser och värderar Bergsgärdets bostäders och Älvdalens bostäders produkt beror sålunda av deras habitus och smak.

Det är svårt att uttala sig om exakt vilka gruppernas smak man egentligen vill vädja till, men att döma av uthyrningspolicyn verkar det främst röra sig om skötsamma personer/familjer med en disponibel inkomst som är tillräckligt stor för att täcka hyran och hushål-

lets övriga utgifter (Bergsgårdets bostäder 2004, Älvdalens bostäder 2008). Socialbidragstagare behöver inte göra sig besvär att söka sig till Bergsgärdet och Älvdalen. De båda bostadsbolagen har nämligen en uthyrningspolicy som säger att försörjningsstöd, det vill säga socialbidrag, diskvalificerar för ett nytt hyreskontrakt. Denna negativa särbehandling av socialbidragstagare kan svårigen tolkas på annat sätt än att de båda företagen har gett upp en del av det sociala ansvar för svaga grupper på bostadsmarknaden som allmännyttiga bostadsbolag traditionellt har haft.⁷

De kvaliteter som båda företagen har valt att satsa på är framför allt att rusta upp den fysiska miljön (energislåa hus, nya fasader, inglasade balkonger etcetera) och att öka tryggheten i områdena. Man har även arbetat mycket med att öka sysselsättningen bland de boende, exempelvis har man i samverkan med andra aktörer drivit var sin arbetsförmedling och anordnat olika yrkesutbildningar.

Framför allt Bergsgårdets bostäder AB har dessutom haft ambitionen att förändra utomståendes negativa representationer av Bergsgärdet. Bolaget har därför medvetet och målinriktat försökt att skapa en positiv bild av området genom frekventa pressmeddelanden om utvecklingen i området och genom att snabbt bemöta negativa skrivelser i pressen. Dessutom har man fått mycket positiv publicitet i samband med de utmärkelser och priser som man under åren fått för sitt förnyelsearbete.

Vid sidan av den fysiska upprustningen av området, trygghetsarbetet och sysselsättningsåtgärderna organiserar Bergsgårdets bostäder AB även verksamheter för de unga i området. Man arrangerar skidresor, seglarskolor, filmvisning och driver en musikstudio. Under ferierna ordnar man arbeten åt ungdomar mellan 16–20 år, något även AB Älvdalens bostäder gör. Älvdalens bostäder sponsrar också lokala idrottsföreningar, och bidrar på så sätt till ett större utbud av aktiviteter för unga i Älvdalen.

Vid sidan av den övergripande målsättningen att området skall omdanas så att det skall falla mer resursstarka grupper i smaken har Bergsgårdets bostäder olika syften med sina ungdomsverksamheter. Ett allmänt syfte är naturligtvis att de unga skall ha något meningsfullt att göra på sin fritid, och när det gäller feriejobben att de dessutom skall få extra fickpengar. En förhoppning verkar vara att detta skall bidra till att försvåra rekryteringen till kriminella gäng. Men det finns även en ekonomisk sida av det. Om ungdomarna är sysselsatta i organiserade verksamheter minskar sannolikt skadegörelse och slitage på fastigheter och närmiljön, vilket ger lägre förvaltningskostnader (e-brev till författaren från Bergsgårdets bostäder AB 2008–10–16).

Det verkar också finnas en annan tanke bakom satsningen på ungdomsaktiviteter: att de unga behöver fostras (Intervju med Bergsgårdets bostäder AB 2006–10–19). Seglarskolan är delvis ett exempel på detta, samtidigt som den också präglas av en idé om att förändra utomstående föreställningar om Bergsgärdet. Seglarskolan är till för skolungdomar, men den är inte öppen för alla. Förutom det formella kravet att man skall kunna simma 200 meter så skall man dessutom vara skötsam, vilket bland annat innebär att man inte skall vara ”dålig i skolan eller dålig på nåt sätt” (Intervju med Bergsgårdets bostäder AB 2006–10–19).⁸ Seglingen sker utanför stadsdelen tillsammans med ungdomar från mer välbeställda områden. De deltagande Bergsgårdetsungdomarna fungerar här som en sorts ambassadörer eller levande reklampelare för Bergsgärdet och Bergsgårdets bostäder. För Bergsgårdets bostäder är det därför viktigt att bara ungdomar som kan uppföra sig väl deltar. Man vill så långt som möjligt undvika att utomståendes negativa förväntningar på området och dess ungdomar bekräftas. Dessutom vill man inte medverka till att ett stökigt beteende belönas (Intervju med Bergsgårdets bostäder AB 2006–10–19).

Seglarskolan och skidresorna (tidigare har man även anordnat tenniskurser) kan också tolkas som att bolaget vill bidra till att ungdomar utvecklar en smak för aktiviteter som oftast förknippas med den svenskfödda medelklassen. En alternativ tolkning är att man vill ge en möjlighet att pröva på segling och skidåkning åt dem som redan har en disposition att utveckla en smak för dylika aktiviteter men saknar ekonomiska resurser att utöva dem. Tanken är väl i sådant fall att man vill påverka ungdomarnas ambitioner och mål i livet, att få dem vilja ha det som människor i mer välbeställda områden har.

Bergsgårdets bostäders möjligheter att påverka och forma ungdomars habitus genom olika fritidsaktiviteter är trots allt liten. Då är skolan desto mer betydelsefull. I bolagets uppdrag ligger att bidra till en utveckling av utbildningen i området (Bergsgårdets bostäder 1999), men man har ingen formell makt över skolfrågorna. Bolaget är missnöjt med framför allt Globala skolans resultat och menar att familjer flyttar från området på grund av skolan.

Skolan

Även skolan intog en central plats i förnyelsearbetet i Älvdalen och Bergsgärdet. Den ansågs inte bara viktig för eleverna som gick där utan också för områdenas utveckling i stort. I Strandholmens kommuns ansökan om att Älvdalen och Bergsgärdet skall utgöra nationella exempel anges målsättningen att skolorna i Bergsgärdet skall vara ”en positiv

faktor för inflyttning och stabilitet” (Strandholmens kommunstyrelse 1998, s 12). En liknande målsättning finns för Älvdalen där ”skolorna skall upplevas som så attraktiva att även barn utanför Älvdalen söker hit särskilt år 7–9” (Strandholmens kommunstyrelse 1998, s 8). När ansökan skrevs var dock situationen en annan på skolorna. De drogs bland annat med dåliga resultat och många elever valde att gå på alternativa skolor. De båda skolledningarna påbörjade därför ett förändringsarbete som tog sig uttryck i en profilering av skolorna, ett arbete som finansierades med medel från kommunstyrelsen och Storstadssatsningen.

I slutet av nittiotalet hade effekterna av profil- och friskolereformerna (Prop. 1988/89:4, Prop. 1991/92:95) börjat göra sig gällande. Profilskolereformen bidrog framför allt till en ökad konkurrens mellan offentliga skolor och friskolereformen skapade en situation där de offentliga skolornas i det närmaste monopol på (i detta fall) grundskoleutbildning utmanades av privata och andra icke-offentliga alternativ. Mycket tyder på att reformerna dessutom bidrog till att skolan, i högre grad än tidigare, utöver en pedagogisk funktion även fyllde en social funktion, det vill säga att den fungerade som ett distinktionsredskap (jämför Bourdieu 1994). Föräldrarnas val av en annan skola än den lokala offentliga skolan kan med andra ord vara ett sätt att särskilja sig från övriga familjer i närsamhället.

Att skapa en profilskola innebär att den ges en speciell inriktning som kännetecknar just den skolan. Profilering av en skola innebär alltså att den pedagogiska verksamheten definieras i opposition till den pedagogiska verksamheten på andra skolor och omvandlas till ett särskiljande tecken. Samtidigt är profilering relaterad till skolans position i det lokala grundskolefältet⁹ och behovet att behålla eller förbättra densamma – profilering som reproduktionsstrategi (jämför Bourdieu 1992). När det gäller offentliga skolor kan profileringen även vara relaterad till skolans lokalisering i det socialt hierarkiserade fysiska rummet.

Älvdalensskolan och Globala skolan inledde sitt profileringsarbete hösten 1999 (Globala skolan 2000–05–10, Kommunstyrelsen 1999). Båda skolorna intog vid denna tidpunkt en dominerad position i det lokala grundskolefältet, huvudsakligen som ett resultat av bland annat deras låga sociala och utbildningsmässiga prestige (jämför Bourdieu 1998). Åtminstone Globala skolan i Bergsgärdet befann sig också i en allvarlig reproduktionskris, vilken utlösts av att omkring 200 elever från skolans upptagningsområde gick på andra skolor. Såväl Älvdalensskolan som Globala skolan hade således ett stort intresse av att förbättra sin position i det lokala grundskolefältet.

Arbetet med profileringen präglades också av den rådande situationen i närsamhället och behoven på skolan (Globala skolan 2000–05–10). Trots att både Älvdalen och Bergsgärdet var så kallade invandrartäta förortsområden med likartade problem på skolorna så bestämde sig Älvdalens skola och Globala skolan för helt olika profiler. Båda profilerna knyter dock, direkt eller indirekt, an till förortsproblematiken.¹⁰ Utöver det verkar Älvdalens skola ha betonat ordningen på skolan i sin profil medan Globala skolan har lagt betoningen på elevernas olika kulturella och språkliga bakgrund. Förmodligen påverkades skolorna också av att kommunledningen uppmuntrade områdena att använda olika metoder och strategier i förnyelsearbetet. Man kan heller inte blunda för att skolledarnas olika habitus och de dispositioner de fört med sig till respektive tjänst kan ha haft en betydelse (jämför Bourdieu 2005, s 130–131). Hursomhelst så fastnade man på Älvdalens skolan för en profil som hämtat sin inspiration från dr Lorraine Monroe som leder en skola i Harlem, New York. På Globala skolan valde man en profil med såväl en internationell som en interkulturell inriktning.

Kommunala skolor är enligt lag skyldiga att vid behov bereda plats för samtliga elever inom det egna upptagningsområdet. Även om man vill utveckla en profilskola så kan man inte säga nej till det egna områdets barn. En stor del av eleverna kommer därför att utgöras av barn och ungdomar från det egna upptagningsområdet. För Älvdalens skolan och Globala skolan handlar det därför i första hand om att försöka vinna tillbaka de ”egna” föräldrarnas och elevernas förtroende och att vara tillräckligt bra för att fler resursstarka familjer skall bestämma sig för att flytta till respektive område.

Skolledningen på Älvdalens skola har visat sig vara mer framgångsrik än sina kollegor vid Globala skolan med att skapa och behålla den övriga skolpersonalens stöd för profileringen av skolan. Detta torde vara en viktig förklaring till varför profileringen genomsyrar deras verksamhet i högre grad än Globala skolans (jämför van Zanten 2009). Intressant nog har man på Älvdalens skola dessutom haft en bättre kontinuitet inom skolledningen. På Globala skolan har man bytt rektorer flera gånger under de senaste åren, vilket kan vara ett uttryck för att man har problem inom organisationen (se Gustavsson denna volym).

I ljuset av de dåliga skolresultaten och de ordningsproblem som de båda studerade skolorna drogs med, och fortfarande delvis dras med, ligger det nära till hands att delvis se profil- och identitetsarbetet på skolorna som strategier vilka syftar till ökad legitimitet för skolorna och dess personal såväl som ökad kontroll över den pedagogiska verksamheten och eleverna.

Avslutning

Trots alla statliga och kommunala insatser fortsätter Älvdalen och Bergsgärdet att inta låga positioner i den urbana hierarkin av bostadsområden (Wacquant 2008) i Strandholmen. Det har dock skett vissa förändringar till det bättre. Rent fysiskt har områdena fått ett nytt och vackrare ansikte. Men det är ett ansikte som döljer andra sidor av verkligheten. Statistik och rapporter från Strandholmens kommun talar nämligen sitt tydliga språk: den socio-ekonomiska och etniska segregationen ökar istället för att minska. Efter tio års guldregn över Älvdalen och Bergsgärdet består således boendesegregationen och den mångdimensionella fattigdomen. Även skolorna i områdena ligger efter i utvecklingen, trots försök med alternativa skolmodeller. Hur dessa strategier kommer till uttryck i de två skolorna som utgör studiens *case* är föremålet för de följande artiklarna.

Noter

1. Det sociala rummet är ett begrepp som Pierre Bourdieu (1992) har utvecklat för att beskriva klassförhållandena i ett samhälle och definieras som ett system av objektiva maktrelationer mellan sociala positioner. Det sociala rummet är hierarkiserat i två dimensioner. Vertikalt struktureras det av en motsättning mellan de med störst och de med minst totalt kapitalinnehav (kapitalvolym). Detta är den viktigaste motsättningen. Horisontalt struktureras det av en motsättning mellan de med en övervägande del ekonomiskt kapital och de med en övervägande del kulturellt kapital (kapitalstruktur). Storleken på det totala kapitalinnehavet och strukturen på detta innehav, det vill säga fördelningen mellan ekonomiskt kapital och kulturellt kapital, är avgörande för vilken social position man intar i det sociala rummet. Det sociala rummet kännetecknas sammanfattningsvis av dominansförhållanden, motsättningar och olikheter.
2. Bourdieus (1992) klassbegrepp definieras teoretiskt. För honom är "klass" något som i första hand existerar "på pappret" och som konstrueras utifrån det sociala rummet.
3. Högstatusområdena i Strandholmen finns i de centrala, östra och nordöstra delarna. De sydvästra delarna av Strandholmen har generellt sett en låg status.
4. Kapital i Bourdieus (1986) bemärkelse kan enklast beskrivas som tillgångar, resurser eller värden. Det finns tre grundläggande kapitalformer, vilka under vissa villkor är konverterbara med varandra: ekonomiskt kapital, kulturellt kapital och socialt kapital.
5. Då det inte finns någon officiell fattigdomsgräns i Sverige används ofta socialbidrag som en indikator på ekonomisk fattigdom (se bland annat Marklund 1988, Salonen 2009).
6. Enligt Boverket är man trångbodd om "det bor mer än en person per rum i en lägenhet, kök och vardagsrum räknat" (Boverket 2008). Giftna par och sambor förutsätts dock klara sig med ett sovrum. En tvåbarnsfamilj behöver alltså en fyrrummare för att inte räknas som trångbodd.

7. Bergsgårdets bostäder använder sig dessutom av ett vidare störningsbegrepp än vad som i dag rymts i lagen. Exempelvis betraktas våldsbrott och tillgreppsbrott som riktas mot andra hyresgäster som en störning och anses vara tillräcklig grund för en vräkning. En konsekvens av detta är exempelvis att man har försökt att vräka en familj med minderåriga barn för att ett vuxet barn gjort inbrott hos en granne.
8. Det är oklart vad intervjupersonen menar exakt med uttrycket ”dålig i skolan”, det vill säga om det bara syftar på elever som missköter sig eller om det även inkluderar svagpresterande elever som uppför sig väl. Uttrycket ”dålig på nåt sätt” tycks syfta på ett dåligt uppförande i allmänhet, såväl i som utanför skolan.
9. Det är här viktigt att komma ihåg att grundskolemarknaden och grundskolefältet inte är samma sak. Grundskolemarknaden är en tvåfaldig social konstruktion där konstruktionen av utbud och konstruktionen av efterfrågan utgör två aspekter av en och samma verklighet (jämför Bourdieu 2005). Grundskolefältet är ett konstruerat socialt rum som präglas av konkurrens och kamp mellan olika utbildningsproducenter, det vill säga det fält där utbudet produceras.
10. Att profilera sig som förortsskola är på ett sätt att göra nödvändigheten till dygd.

Referenser

- Bohm, Kerstin & Franzén, Mats (1988): Rumsliga skillnader: deras orsaker och betydelser. I Ulf Himmelstrand & Göran Svensson, red: *Sverige – vardag och struktur. Sociologer beskriver det svenska samhället*, s 377–404. Stockholm: Norstedts.
- Bourdieu, Pierre (1986): The forms of capital. I John Richardson, red: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, s 241–258. New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, Pierre (1992): *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge: London.
- Bourdieu, Pierre (1994): *Kultursociologiska texter*. I urval av Donald Broady & Mikael Palme. Symposium: Stockholm/Stehag.
- Bourdieu, Pierre (1998): *The State Nobility. Elite Schools in the Field of Power*. Polity Press: Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (1999): Site effects. I Pierre Bourdieu m fl: *The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society*, s 123–129. Polity Press: Cambridge.
- Bourdieu, Pierre (2005): *The Social Structures of the Economy*. Polity Press: Cambridge.
- Boverket (2008): *Hur ser trångboddheten ut idag?*
<http://www.boverket.se/Boende/Sa-bor-vi-i-Sverige/Trangboddhet/>
[Hämtad 2008-09-27].
- De Los Reyes, Paulina & Molina, Irene (2003): Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/etnicitet i det postkoloniala Sverige. I Paulina de

- los Reyes et al, red: *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, s 295–315. Stockholm: Atlas.
- Goffman, Erving (1972): *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts.
- Kommundelsnämnden (1999): Protokoll 12/99.
- Marklund, Staffan (1988): *Paradise Lost? The Nordic Welfare States and the Recession 1975–1985*. Lund: Arkiv.
- Prop 1988/89:4. *Skolans utveckling och styrning*. [Kan hämtas från <http://www.riksdagen.se>].
- Prop 1991/92:95. *Valfrihet och fristående skolor*. [Kan hämtas från <http://www.riksdagen.se>].
- Prop 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden*. [Kan hämtas från <http://www.riksdagen.se>].
- Prop 1997/98:165. *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet*. [Kan hämtas från <http://www.riksdagen.se>].
- Salonen, Tapio (2009): *Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2008. Sammanfattning av Barns ekonomiska utsatthet i Sverige*. Stockholm: Rädda Barnen. [Kan hämtas från <http://www.shop.rb.se>].
- SOU 1990:36. *Rika möjligheter – hårda villkor*. Slutbetänkande från Storstadsutredningen. Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU 1998:25. *Tre städer. En storstadspolitik för hela landet*. Slutbetänkande från Storstadskommittén. Stockholm: Fritzes.
- Strandholmens kommunstyrelse (1998): *Yrkande angående särskilda insatser i invandrartäta områden (1998–04–22)*.
- van Zanten, Agnes (2009): Competitive arenas and schools' logics of action: a European comparison. *Compare*, 39(1), s 85–98.
- Wacquant, Loïc (2008): *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Öhlund, Thomas (1997): *Normaliseringspraktiker i det Moderna samhället*. Umeå: Rabalder.

Intervjuer

Bergsgårdets bostäder AB, 2006–10–19.

E-brev till författaren

Bergsgårdets bostäder AB, 2008–10–01.

Bergsgårdets bostäder AB, 2008–10–16.

